

EGYESÜLETI ÉLET.

A ROMÁN TUDOMÁNYOS AKADÉMIÁNAK MUNKÁSSÁGA 1918. NOV. 23-TÓL KEZDVE.

I. közlemény (1918. XI. 23.—1919.).

A Bucureşti-ben székelő Román Tudományos Akadémiának munkásságát 1918. nov. 23-án tartott ülésétől kezdődőleg ismertetjük. Ugyanis az e napon tartott ülésből üdvözölte az Akadémia a Nagyszebenben tartózkodó Román Nemzeti Tanácsnak elnökét azért, hogy kikiáltották „az Erdélyben, Bánátban s Magyarországon lakó románoknak politikai egységét a Regáttal. E gyűlésnek ezenkívül egyetlen tárgya volt: Bianu J. bejelentette, hogy Mişu londoni román követ az alábbi könyvet ajándékozta az Akadémiának: „The Total discourse of the Rare Adventures and painfull Peregrinations of long nineteene yeares Travuyles from Scotland to the most Famous Kingdomes in Europe, Asia and Africa... London, 1632”. December 21-én dr. Babeş alelnök a besszarábiaiak csatlakozásáról tett jelentést; Bianu pedig az Akadémiának ajándékozott két régi könyvről, illetőleg kéziratról számolt be.

1919. Január 11-én adminisztratív ügyekkel foglalkoztak. Január 18-án Bianu „Georgia és Románia”, Jorga pedig „Adalékok az újabb román irodalomhoz” címen tanulmányt olvasott fel. Január 25-én Bianu egy Costachi Conachi a költőre vonatkozó okmányról tett említést, Jorga pedig bemutatott egy 1438-ból való görög szótárt, mely egykor a Greceanué, Serban Voda és Brâncoveanu idejéből való krónikásé volt. Február 1-én Bianu 2 kötet román kéziratot mutatott be; Onciul pedig két orosz paleografiai művet ismertetett. Febr. 8-án Jorga olvasott fel „Dobrudsának román népessége 1859-ben” címen, dr. Babeş pedig dr. Banunak orvosi tanulmányát terjesztette elő a dezenteriának egy részleges formájáról. Febr. 15-én Jorga mutatta be „Albánia rövid történet s az albán nép” c. francia

nyelvű tanulmányát, valamint a „fcevista istorică” (Történeti Szemle) IV. évf.-nak (1918) 11—12. számát. *Febr. 22-én* ugyancsak Jorga olvasott fel „Vitéz Mihálynak görög tanácsadójáról, Paleolog R. D. metropolitáról”. *Márc. 8-án* Jorga bemutatta legújabb két munkáját, „A balkánfélszigeti románok történetét” (francia nyelvű dolgozat) s a „Revista istorică” V. évf. 1—2. számát. *Márc. 15-én* Jorga olvasott fel „Jegyzetek a greco-román irodalmi kapcsolatról”. *Márc. 22-én* Jorga bemutatta „A román Dobrudsa” c. francia nyelvű munkáját. Pușcariu Sextil jelentést tett a Besszarábiában talált régi orosz és román nyelvű iratokról. Bianu bemutatta Sutzunak „A pénz eredete” c. Párisban franciául megjelent munkáját. Jorga ismertetett egy angol nyelvű nyomtatványt, melyet az olasz követségtől kapott s amelyben névszerint fel vannak sorolva mindazon olasz polgárok, kiket az osztrákok 1848 óta megöltek. Ugyane gyűlésben elhatározták az Akadémia fennállása 50.ik évfordulójának megünneplését. *Márc. 29-ki* gyűlésen felolvasták a londoni Királyi Irodalmi Társaságnak teljesen politikai vonatkozású üdvözlését. Ezután Jorga mutatta be „Franciaország és Románia viszonyának története” c. francia nyelvű eredeti munkáját, valamint Pittardnak „Románia, Valachia, Moldva, Dobrudsa” c. francia könyvét. Pârvan kiosztotta a jelen volt akadémikusok között az „Arhiva pentru stiința și reforma socială” c. folyóiratnak első számát. Ezután Bianu előterjesztette a nagy és kisantant államai akadémiáinak Londonban 1918. okt. 9—11-én tartott gyűléséről kapott tudósítást. *Máj. 2-án* Negruzzi főtitkár bejelentette Picot Emil tiszteletbeli tagnak halálát. Jorga két új művét mutatta be, egyik: „Pages Roumaines” Párisban jelent meg, másik „A balkánfélszigeti népek története” c. eredetileg franciául írt művének román nyelvű kiadása. Crivetz dolgozata „Euclides postulatuma. A második módszer” előterjesztett. Jorga bemutatott egy népköltési gyűjteményt szerb, orosz és román háborús dalokból. *Máj. 9-én* Babeș olvasott fel „Vizsgálatok a náthalázzról” címen. Jorga bemutatta „Előtanulmányok a románság politikai kialakulásához” c. dolgozatát. *Máj. 14-én* volt ez évben az Akadémia nagygyűlése, mely alkalommal a király, mint az Akadémia tiszteleti elnöke elnökölt; e gyűlésen jelen volt a királyné s a trónörökös is. A királyi megnyitó beszéd után Onciul olvasta fel „A román nép s a román állam történeti kialakulásának fázisai kezdettől fogva napjainkig” c. tanulmányát. (E tanulmány ismertetésére

közelebbről visszatérünk.) Utána Negruzzi főtitkár ismertette az Akadémia munkásságának célját fennállásának első félszázadában (1866—). Erre Jorga üdvözölte a csatolt területek jelenlevő képviselőit, mire azok viszontválaszoltak. *Május 15, 16, 17-én* adminisztratív gyűlés volt. *Május 19-én* Lupaş olvasott fel „A Magyarországon megjelent legrégebb román irodalmi szemle” címen. Bârseanu pedig „Grăeste Marea” c. költeményét mutatta be. *Május 20-án* adminisztratív ügyek tárgyalattak. *Május 21-én* Babeş mutatta be „Raphael Blanchard (1859—1919)” c. dolgozatát. *Május 22-én* újra adminisztratív ügyeket tárgyalattak. Ekkor határozták el, hogy az eddigi 15 helyett ezentúl mindenik szakosztályba 20—20 levelezőtágot választanak. *Május 23-án* Negruzzi mutatta be „Román autográfiai” c. dolgozatát és a hozzátartozó gazdag gyűjteményt. Jorga két munkáját ismertette: „Azoknak lelkéért, kik dolgoznak” című felolvasását és „Mik és mik akarnak lenni az erdélyi szászok?” c. leleplező iratát (melyben egy állítólag illetékes információ alapján az Akadémiának bejelentette, hogy a Román Nemzeti Tanácson kívül — 1919-ben! — Erdélyben egy Szász Nemzeti Tanács is működik). *Május 24-én* adminisztratív gyűlés, melyen elhatározták, hogy az eddigi kiadványok mellé az Akadémia még két új kiadványsorozatot kezd: egyiket *Studii și Cercetări* címen román s egyet *Etudes et Recherches* címen francia nyelven. A román nyelvű sorozatban elsősorban Jorgának „A román irodalomnak története” és „Oroszország s Lengyelország története” c. két könyvét fogják kiadni. *Május 26-án* Inuletz tartotta meg székfoglalóját. *Május 27-én* előterjesztett Teodorescunak „Kiadatlan emlékek Tomiból” c. dolgozata. *Május 28-án* Cioban olvasta fel „Adalékok Dosofteiu metropolitának származására és halálára vonatkozólag” c. székfoglalóját. *Május 29-én* adminisztratív ügyek tárgyalattak, melyek folyamán az Akadémia 1000 francia frankkal járult hozzá Jorga „*Histoires des Roumains et de leur civilisation*” c. művének Párisban való kiadásához. Ugyanakkor fogadták el a történelmi szakosztály által javasolt új pályatételeket. És pedig 1922 évre (Nasturel díj, 5000 lej) „A románok katonai története azon területeken, amelyek a Habsburg monarchiának részeit alkották”. (Alina Ştirbei díj, 8000 lej) „A Bánátnak jövevény lakossága és betelepítése a modern időkben”. (San-Marín díj 2000 lej) „A románok nemzetgazdasága néprajzi adatok alapján”. (Toncoviceanu-díj, 1000 lej) „Bibliografiai bevezetés a felsza-

badított területek románjai történetének s életének megismeréséhez”. 1923 évre: (Adamachi díj, 5000 lej) „Mezei gazdálkodás Besszarábiában az orosz uralom alatt”. (Neuschotz díj, 2000 lej) „Bukovina iparának és kereskedelmének állapota az osztrák fennhatóság alatt különös tekintettel a románokra”. 1924 évre (Eliade-Rădulescu díj, 5000 lej) „A román falusi állapotok kifejlődésére vonatkozó elméleteknek kritikai megvizsgálása”. *Május 30-án* megállapították a Carp Ion tábornok nagydíjának 1924-re kitüzendő pályatételét (7000 lej): „A nemzetnevelésnek alapelvei és módszere tekintettel Nagy Románia katonai szervezetére”. Jorga átadja az Akadémia könyvtára részére „Kalauz a besszarabiai testvérek részére a régi Romániában” c. dolgozatát. Az irodalmi szakosztály elfogadja az Évkönyvekben való kinyomtatásra Popovici Józsefnek „Az ă és î (â) hangok fiziológiája” c. kísérleti fiziológiai tanulmányát, valamint Drăganu Miklósnak „Egy régi könyv” (1639.) c. dolgozatát. Pușcariu Sextil a Román Nyelv Nagyszótárának szerkesztését végző bizottság jelentését olvasta fel. *Május 31-én* Ovid Densușianu felolvasta székfoglalóját „Barbu Delavrancea”-ról. A természettudományi szakosztály a következő pályatételek kitüzését ajánlotta: 1923-ra (Nasturel díj, 5000 lej) „Románia valamely vidékének klimatografiája”, (Lazăr díj, 5000 lej) „A crustaceák Románia benső vizeiben”; 1924-re (Adamachi díj, 5000 lej) „Adalékok a román nép antropológiai jellemének megállapításához”. E tételek elfogadtatnak. Ugyanekkor fogadták el és hirdették ki az irodalmi szakosztály által javasolt következő tételeket is. 1925-re (Eliade-Rădulescu díj, 5000 lej) „A románság pásztorélete”, (Adamachi díj, 5000 lej) „Nyelvjárási és néprajzi tanulmány Besszarábia középső részének vidékeiről”; 1924-re (Nasturel díj, 5000 lej) „Szláv elemek az aromán (makedoromán) nyelvjárásban”, (Bodescu díj, 1500 lej) „Caragialenak irodalmi művei”. *Május 31-ki rendkívüli gyűlésén* Jorga olvasott fel „azon történeti és etnikai jogokról, melyek alapján Románia kérte, hogy a megszállott területek kebeleztesse be a román királyságba”. *Június 2-án* az elnöklő P. Poni bejelentette Joan Bogdan akadémiai alelnök halálát. Ugyanekkor elfogadták az irodalmi szakosztály javaslatát, mely szerint Vissarionnak „Florica” c. írásművét 2500 lejjel, Sanielevicinek „Icoane fugare” c. közleményét 1000 lejjel, Demetriusnak „Canarul Mizantropului” és „Cântăreața” c. munkáit 1000 lejjel, Boteznek „Munții” c. brosuráját 500 lejjel jutalmazták.

Ez után adminisztratív ügyeket tárgyaltak, melyek rendjén elhatározták, hogy a kormánytól 3.000,000 lej államsegélyt kérnek. *Június 4-én* a folyóügyek tárgyalásánál elfogadták az irodalmi szakosztálynak azon javaslatát, hogy az 1919 évi Radulescu díj (5000 lej) I. A. Candreanának adassék ki a „Psaltirea Scheiana”-ról készített tanulmányáért. A Constantin díj (4000 lej) négy szerzőnek szépirodalmi munkája között osztott fel. A természettudományi szakosztály az 1919 évi Constantin díjra a két Enescunak „Erdély, Bánát, Körös- és Máramaros vidéke földmívelési, kulturális és gazdasági szempontból” c. művét ajánlotta: az Adamachi díjat (5000 lej) megosztani javasolta öt természettudományi mű között. A folyóügyek tárgyalásánál tagválasztások is voltak. Ekkor választottak rendes tagokká G. Bogdán-Duica, Octavian Goga és I. Rădulescu Pogoneanu az irodalmi-, D. Gusti pedig a történeti szakosztályba. *Június 5.* Antipa bemutatja „A román nép fejlődésének tényezői és problémája” c. könyvét, mely az Akadémia kiadásában fog megjelenni. Folytatólagosan adminisztratív ügyeket intéztek el, melyeknek rendjén folytatták a tagválasztásokat. Megválasztottak levelező tagokká: az irodalmi szakosztályba I. Agărbiceanu, O. Ghibu, A. Procopovici, C. Sandu-Aldea, M. Simionescu-Râmniceanu; a természettudományi szakosztályba I. Ionescu, I. Borcea, N. Vasilescu-Karpen; a történeti szakosztályba A. Rădulescu, C. Brătescu, G. Vâlsan, E. Păclișan. *Június 6-án* Jorga felolvasta „A románok helye a román szellem fejlődésében” c. tanulmányát. Utána Babeș olvasott fel a mikrobiotika területén végzett kutatásairól. *Június 7-én* folytatták a tagválasztásokat. Eszerint az irodalmi szakosztályba levelező tagokká választottak: E. Pittard (Genf) és K. Kadlec (Prága). Tiszteleti tagokká választottak: E. Martonne, P. Gore, U. Jarnik, H. Tiktin, C. Hurmuzaki, G. Dima, M. Zavorat, dr. V. E. de Repta, dr. M. Cristea, I. Antonovici, V. Goldiș, V. Brănișce, I. Maniu, Ch. de Roncière, dr. Fr. Teutsch. Ezután elhatározták, hogy az akadémiai nagyjutalmat (Năsturel díj, 12000 lej) Al. Vlahuță-nak adják ki „Poezii, 1880—1915” c. költeményes kötetéért. Ezenkívül még két művet jutalmaztak meg. *Június 10-én* adminisztratív ügyeket intéztek. *Június 11-én* tagválasztógyűlés, mely alkalommal dr. V. Suciú erdélyi gör. kath. metropolitán kívül még 8 francia tudóst választottak az Akadémia tiszteleti tagjává. *Június 12-én* a megelőző napon megválasztott és jelenlevő francia tudósok tiszteletére díszgyűlés volt,

mely alkalommal az üdvözlő beszédet francia nyelven Jorga mondotta.

Ezzel az 1919. évi akadémiai esztendő bezárult.

Dr. Borbély István.

AZ ERDÉLYI MÚZEUMEGYESÜLET UTOLSÓ ÖT ÉVE.

(1919—1923.)

Az a vihar, mely az 1918. év végén Európát megreszkedette s nyomában országok estek szét és trónusok omlottak össze, nem kimélte meg Erdély legrégebbi és legjelentősebb magyar tudományos egyesületét, az Erdélyi Múzeumegyesületet sem. A forradalom első lökései megállították az érzékeny óraművet, melyen már akkor is jelentős hiányosságok voltak: elnöki és egyik alelnöki állása, gr. Eszterházy Kálmán és br. Wesselényi Miklós halála után, betöltésre várt. Csak a háború zajának lecsillapodását lestük, hogy az új időkhöz méltó vezetőket válasszunk helyükbe. Ilyen állapotban érte egyesületünket az imperiumváltás, melynek tényleges végrehajtása gyűjteményeinkre nézve *1919. májusában történt meg*. E napon, az egyetem átvételével kapcsolatosan, az egyetemi oktatás céljaira bérbeadott és a megfelelő egyetemi intézetekkel közös igazgatás alatt állt gyűjteménytáraink éléről eltávolították a magyar egyetemi tanárigazgatókat és helyükbe a Nagyszebeni Román Kormányzótanács ideiglenes megbízottjai kerültek. A többi személyzetet ellenben a határon való áttétel hivatalos kinyilvánításával kötelezték, hogy helyén maradjon. Ilyen módon a gyűjtemények személyzete egyelőre nem változott, aminek mind gyakorlati, mind tudományos szempontból tagadhatatlanul jó hatása volt. Ebben a tekintetben később — a román kir. egyetem végleges megszervezésekor és a megfelelő tanszékek betöltésekor, — történtek némi változások. Egyes alkalmazottak önként léptek ki a szolgálatból s mentek át a Ferencz József tud. egyetemhez Szegedre, ill. máshol helyezkedtek el; a növénytárnak érdemes tb. öre, Péterfi Márton pedig meghalt. Máshol — pl. az állattárnál — az új igazgató nem reflektált a magyar alkalmazottak szolgálatára s így dr. Boga Lajos segédőr, mint az egyesület alkalmazottja örökösül a gyűjteménytár érdekei felett. Az ásványtárban ott van a gyűjtemény régi igazgatója, dr. Szádeczky-Kardoss Gyula volt egyetemi tanár. A könyvtár, valamint az érem- és régiségtár régi személyzetének nagy részét (akik nem önként távoztak el), az új igazgatók megtartották és a régi munka mondhatni megszakítás nélkül folyik tovább.

Legkisebb külső zökkenővel járt az imperiumváltás a könyvtárnál. Az érem- és régiségtárnál az 1916-ban Budapestre szállított tárgyak újrafelállítása és a részben megváltozott

helyiségek miatt szükségessé vált átrendezés adott nagy munkát, mely már a végefelé jár és most történnek az utolsó simítások. Hasonló okokból több-kevesebb átalakítás vált szükségessé a többi gyűjteménytáraknál is.

Formális rendezésre vár még a gyűjteményeknek az állammal való viszonya. A Nagyszebeni Kormányzótanács annak idején a magyar állammal kötött szerződés alapján vette át őket az egyetemi oktatás céljára, a tulajdonjog kifejezett biztosításával. A szerződésnek azonban nem minden pontját teljesítette: így pl. a szerződésszerű évi bérekből semmit sem fizetett. A végleges állapotok kialakulása után, az egyesület sietett új vezetőséget választani, melynek első dolga volt az új szerződés megkötése iránt szükséges lépéseket megtenni. Alapos a remény, hogy tárgyalások alapján a végleges szerződés nem-sokára tető alá kerül, mindkét fél érdekeinek teljes figyelembe vételével és kölcsönös megaláztatására.

Említettük, hogy már az imperiumváltozáskor üres volt az egyesület elnöki és egyik alelnöki széke. Dr. Lechner Károly és dr. Erdélyi Pál távozásával a második (ügyvezetői) alelnöki és a főtítkári állás is gazdátlanul maradt; részben elhalálozás, részben eltávozás miatt megüresedett a választmányi tagsági helyek egyrésze is. Mihelyt a viszonyok lehetővé tették, sürgős szükségé vált tehát az egyesület vezetőségének újjászervezése. Ez az 1921. dec. 29-én tartott közgyűlésen történt meg, mely elnökké ábránfalvi *Ugron István* volt nagykövetet, alelnökké dr. *Papp József* volt főispánt és széki gr. *Teleki Árvédet* választotta meg; főtítkár — az azóta körülből eltávozott — *Huber Imre* kegyesrendi tanár lett, míg a titkári teendők ideiglenes továbbvitelére a régi titkár, *Kelemen Lajos* kéretett fel, pénztárossá pedig *Domokos Ernő*, az Erdélyi Bank vezérigazgatója választatott, s kiegészített a választmány.

Az újjáalakulás után nyomban megindult a munka az Egyesület ügyeinek rendbeszedésére és működésének újból megindítására. Lehetetlen ebben a tekintetben meg nem említeni különösen az új elnök agilitását, mellyel a kormánnyal való tárgyalásokat sürgette és vitte.

A forradalom és azt követő események nagy változást idéztek elő a *szakosztályok életében is*. Egyelőre a dolgok természetéből folyólag itt is megállott minden külső tevékenység, s csak rendre alakult ki világosan a jövő teendők képe. **A bölcsész-, nyelv- és történettudományi szakosztály*** 1918. októberében már nem tarthatta meg előadását, mert dr. Szabó

* *A szakosztály választmányának névsora:* Elnök: dr. Buday Árpád, titkár: dr. Varga Béla, választmányi tagok: dr. Biró Vencel, dr. Bitay Árpád, dr. Borbély István, dr. Boros György, dr. Csúry Bálint, dr. Ferenczy Miklós, dr. Gál Kelemen, dr. Gyalui Farkas, György Dénes, dr. György Lajos, dr. Imre Lajos, Kelemen Lajos, dr. Kirchknopf Gusztáv, dr. Kiss Elek, dr. Kristóf György, dr. Kovács István, dr. Makkai Sándor, dr. Patai József, Petres Kálmán, dr. Roska Márton, dr. Tavaszy Sándor.

László egyetemi magántanár, kinek előadása hirdelve volt, nem jöhetett le Budapestről. Azután kerek két esztendeig nem kedveztek a viszonyok a muzsáknak. Ez alatt eltávozott körünkben — annyi mással — a szakosztály érdemes elnöke, dr. Gombocz Zoltán is, s a szakosztály képviselője dr. Varga Béla egyetemi magántanár volt. Az 1920. okt. 14-én tartott egyesületi választmányi ülés utasította a szakosztályokat a számbavételre. Ennek alapján még a hónap 23-án összeült a szakosztály s dr. Márki Sándor elnöklete alatt munkatervet készített, dr. Ravasz László elnöklete alatt pedig bizottságot küldött ki, melynek feladata volt azoknak a módoknak a megkeresése, melyek segítségével a szakosztály folyóiratát, az Erdélyi Múzeumot, újból meg lehetne indítani. Ez utóbbi — anyagi okokból — máig sem sikerült, azonban a nyilvános előadások tartását a szakosztály mindjárt megkezdte.

Az 1920. nov. 30—1921. febr. 21. közti időszakban öt előadás volt. Két előadást dr. *Erdélyi László* tartott „Új megállapítások az Árpádkori művelődéstörténelemben”, kettőt dr. *Bartók György* „Sokrates és Platon”, egyet dr. *Buday Árpád* „Az északi Balkán művelődéstörténeti jelentősége az ókorban” címen. Ekkor meg kellett szakítani az előadássorozatot, mert az ostromállapot miatt rendkívül körülményes engedélykérések miatt, a közönségnek idejében való értesítése lehetetlen volt.

Az év végén az anyaegyesület új elnökséget kapott, s miután a külső viszonyok is lassanként javultak, 1922 tavaszán ismét megindultak a felolvasások. Ebben a ciklusban négy előadás volt: dr. *Wildt József* az Einstein-féle relativitás-elméletet ismertette, míg dr. *Roska Márton* és *Buday Árpád* (az elébbi két előadásban) az Erdélyi Múzeum régiséggyűjteményéből mutattak be tanulságos sorozatokat. Az év őszén kiegészítődött a szakosztály választmánya is. Az október 11-iki szakosztályi közgyűlés elnöké dr. *Buday Árpád* egyetemi c. ny. rk. tanárt választotta meg, míg titkárnak továbbra is dr. *Varga Béla* egyetemi magántanár maradt, aki addig, nehéz időkben nagy odaadással, egyedül tartotta fenn a szakosztály életének folytonosságát. Ugyanez alkalommal dr. Varga Béla előadást tartott „Gondolatok a neveléstan értékelméleti megalapozásához” címen.

Ettől kezdve a szakosztály rendszeres és összefüggő ismeretterjesztő előadásokat tartott a művelt nagyközönség számára. Így az 1922. év őszén, hat előadásban a *művészetek történetét* ismertették és pedig: dr. *Roska Márton* egy előadásban az óskor, dr. *Buday Árpád* három előadásban az ó- és középkor művészetéről adott összefoglaló képet, *Tóth István* és *Szopos Sándor* pedig az újkori, illetőleg a modern művészetet ismertették egy-egy előadásban.

Még erősebben kidomborodott az egységes terv az 1923. évi tavaszi előadások rendjén, amikor dr. *Kristóf György* bevezetőelőadást tartott a művelődésről s ezt követték a következők:

Dr. *Roska* Márton „Erdély őstörténete”, dr. *Buday* Árpád „Erdély a római korban”, dr. *Biró* Vencel „Erdély és a porta”. *Kelemen* Lajos „Erdélyi memoire-irodalmunk (1690—1867)”, dr. *Gyalui* Farkas „Becses könyvek és ritka könyvek”, dr. *György* Lajos „Az erdélyi színészet története az első állandó színház alapításáig”. Végül az elhangzottak tanulmányait foglalta össze befejező előadásában dr. *Kristóf* György.

Az 1923. év őszén Erdély középkorának rendszeres történeti ismertetését kezdtük meg, amikor már vidéki előadókat kértünk fel. A kísérlet nagyon szépen bevált; az előadások számára sikerült általános engedélyt kapnunk, azzal a kötelezettséggel, hogy minden előadást megelőzőleg 48 órával be kell jelentenünk a rendőrségnél. Ambár az előzetes általános engedély nagy könnyítést jelentett és ezért hálával is tartozunk Petala tábornok úrnak, egy sajnálatos esemény megmutatta, hogy az engedélykérés és bejelentés bonyodalmas volta, adott esetben alkalmas az ilyen hasznos kultur-munka megakasztására. November 14-én u. i. dr. *Dékány* Kálmánnak kellett volna előadást tartania. Közbejött vasuti baleset miatt azonban csak másfélórai késéssel érkezett, mi pedig az előadás idejéhez és tárgyához, meg az előadó személyéhez kötöttségünk miatt (mivel az engedély mindezt pontosan kikötötte) kénytelenek voltunk a szépszámu közönséget elküldeni, holott a következő előadó teljesen készen és jelen volt, s pótolhatta volna a megkésettet. Ettől eltekintve a sorozatot megtartottuk a következő — *Erdély középkorát ismertető* — előadásokkal: Dr. *Patay* József: Általános áttekintés, jellemzés. Dr. *Roska* Márton: Települési viszonyok, népek. *Kelemen* Lajos: Társadalom, vidéki élet. Dr. *Biró* Vencel: Városi élet, ipar, kereskedelem. Dr. *Hirschler* József: Egyházi élet. Dr. *Buday* Árpád: Közműveltség, erkölcsök és divat. Dr. *György* Lajos: Irodalom. *Rass* Károly: Iskolák, tudomány. Dr. *Buday* Árpád: Képzőművészetek. Az eredeti programmon kívül, utolsó előadásként Dr. *Bitay* Árpád néhány erdélyi származású magyar emberről emlékezett meg, akik a XIX. században a román fejedelemségekben jelentős kultur-munkát végeztek.

Most, miután úgy érezzük, hogy lábunk alatt eléggé megszilárdult a talaj, amennyiben a közönség széles rétegeiben felkeltettük az érdeklődést munkánk iránt, azt tervezzük, hogy ezután szakszerű, tudományos előadásokat is tartunk, melyeken vita is volna.

Ilyen kéttős irányú munkásságot már eddig is fejtett ki a **természettudományi szakosztály**, mely régi elnöke Dr. *Szá-*

* *A szakosztály választmányának névsora:* Elnök: Dr. Szádeczky K. Gyula. Titkár: Dr. Boga Lajos. Tagok: Antal Márk, Baintner Géza, Bakó Kálmán, Dr. Balogh Ernő, Dr. Biró Géza, Brósz Ilona, Dr. Ferencz Aron, Gál László, Dr. Gelei József, Dr. Gergely Jenő, Hidegh Mihály, Dr. Hintz György, Husz Ödön, Huszár Jenő, Dr. Kopp Elemér, László József, Mátyás Jenő, Mester Mihály, Dr. Sz. Nagy Gyula, Dr. Páter Béla, Dr. Ruzitska Béla. Dr. Széll Kálmán, Tökés Lajos, Tulogy János, Dr. Valentini Elvira, Dr. Wildt József, Xantus János.

deczky-Kardoss Gyula vezetése alatt működik tovább is, míg titkárrá, az eltávozott Dr. *Farkas* Béla helyett Dr. *Boga* Lajost választotta azon a közgyűlésén, melyen a választmányt is kiegészítette. (1920. dec. 5.)

Ismeretterjesztő előadásait 1921. januáriusában kezdte meg, amikor öt előadás követte egymást és pedig: Dr. *Szádeczky-Kardoss* Gyula: A sivatagokról, tekintettel Erdélyre. Dr. *Balogh* Ernő: Szibériáról. Dr. *Huber* Imre: Modern talajismeret (agrogeologia; 2 előadás). Dr. *Ruzitska* Béla: A festő anyagokról.

Azután az előző szakosztálynál már részletezett okokból, hosszabb szünet állott be az előadásokban, s csak 1922. tavaszán indult meg ismét a közönség előtt való munkásság, amikor *Bányai* János: „A Szent-Anna tó és környéke”, Dr. *Szádeczky K. Gyula*: „Geysir maradványok Kolozsvár határában” és *Huber* Imre: „Az oceanographia és geologia egymást érintő kérdései” (2 előadás) címen tartottak ismeretterjesztő előadásokat. Az előadások gyakorlati értékét nagyban emelték azok a kirándulások, melyeket egyszer Dr. *Szádeczky K. Gyula*, máskor Dr. *Balog* Ernő vezetése alatt tettek meg az előadások hallgatói. Ilyen, Dr. *Szádeczky K. Gyula* vezetése alatt megtett kirándulással indult meg az 1922. évi őszi munkásság. Az előadások sorát Dr. *Gelei* József nyitotta meg: „A százéves Mendel és az örökléstudomány reneszánsza” címen. Azután — 1923. első felében — *tudományos szakülések* voltak, melyeken a köv. kérdéseket vitatták meg: Dr. *Balog* Ernő előadásában „Erdély felsőmediterránkori quarc-tartalmú gipszei”, *Szádeczky K.* Elemér vendég előadásában: „Új coelestin-előfordulás Szindről, Dr. *Gelei* József: Kisérleti hypergenitalismus tyukokon; *Soó* Rezső, mint vendég: A növény szerkezetek successioja, különös tekintettel Kolozsvár flórájára.

Az ismeretterjesztő előadások során — ugyancsak 1923. tavaszán — a következők szerepeltek: *Bányai* János: Verespatak aranybányászata”; Dr. *Páter* Béla: „Hazai növények újabb szereplése a gyógyászat terén”; *Huber* Imre: „A gyémántról.”

Az őszi időszakban két ismeretterjesztő és egy tudományos szakülés volt. Amazokon Dr. *Szádeczky K. Gyula* beszélt a földrengésről, emitt *Páter* Béla közölte újabb megfigyeléseit mérges gyógynövényeinken,

Nagyon megérzi a magyar egyetem hiányát az **orvostudományi szakosztály**.* Egy ideig ugyan kiadta az „Erdélyi Orvosi Hetilap” c. szakfolyóiratát, azonban nem régen az is megakadt. Bemutatással kapcsolatos utolsó szakülése a múlt májusban volt.

* *A szakosztály választmányának névsora:* Elnök: Dr. Veress Ferenc. Titkár: Dr. Koleszár László. Jegyző: Dr. Veress Géza, lemondása után Filep Gyula. Választmányi tagok: Dr. Gyergyai Árpád, Dr. Mezei Sándor, Dr. Orient Gyula, Dr. Pataky Jenő. Dr. Scheitz Vilmos. Ülés elnökök: Dr. Ákontz Károly, Dr. Elfer Aladár, Dr. Engel Gábor, Dr. Filep Gyula, Dr. Höntz Kálmán, Dr. Konrádi Dániel, Dr. Kováts Áron, Dr. Mátyás Mátyás, Dr. Steiner Pál, Dr. Vértes Oszkár.

Valójában az az igazság, hogy úgy a szakfolyóíratra, mint a tudományos bemutató előadásokra most volna igazán szüksége az orvosoknak, mikor a tudományos érintkezés tekintetében meglehetősen el vagyunk zárva a külvilágtól. Tagadhatatlan ugyan, hogy az orvostársadalom olyan nagy mértékben van igénybe véve és megterhelve, hogy a mindennapi dolgokon túl nem marad ideje. Azonban épen ez egyik igen fontos oka annak, hogy az orvostudományi szakosztály működésének megindulását, maguk az orvosok sürgetik, mert a fenyegető elparlagiasodásnak ez az ellenszere. Sokat vár ebben a tekintetben az egész magyar közvélemény Dr. *Veress* Ferenc elnök és Dr. *Koleszár* László titkár elismert buzgóságától.

A jog és társadalomtudományi szakosztályt érintette leginkább az imperium-változás. Egyideig még megmaradt a tudógondozó intézete, de nemsokára azt is elvették. Tagjainak nagyrésze repatriált, aki itt maradt az más, az eddigőtől a legtöbbször merőben eltérő hivatást volt kénytelen vállalni, s így az új elhelyezkedés gondja nehezedett rá. Miután érdemes elnöke, Dr. *Farkas* Lajos meghalt, a titkár Dr. *Tóth* György képviselte a szakosztályt, míg a folyó év tavaszán ő is eltávozott. Aztán meg ismerjük el: a forradalom és az utána következő események, egyáltalán nem csábítottak a jogtudományok elméleteinek feszegetésére. Nemesak nálunk, de széles Európában talán sehol. Mindamellet remélhető, hogy rövidesen ez a szakosztály is felveszi sz újjászervezkedés fonalát.

Ez az Erdélyi Múzeumegyesület utóbbi öt esztendei történetének vázlata. Nem története, mert nincs meg benne az a sok-sok aggodalom, lelki gyötrődés, mely egyeseket, az egyesület lelkéhez közelállókat, ez idő alatt megkínzott.

Abban az időben, mikor évszázados trónok omlottak össze és államok estek szét, bizonyára csak kevesen gondoltak arra, hogy vannak félszázados kultúr-intézmények, melyeket lehetőleg épen kellene átmenteni a készülő új világba, mint örök becsü értékeket, melyek a megváltozott világban is jó szolgálatot tehetnek. A világ képe az elmúlt öt esztendő alatt teljesen megváltozott körülöttünk, s hogy az új berendezésben milyen megbecsülhetetlen szolgálatot tehet egy régi kulturintézmény, ebből a vázlatból is megítélhető.

Dr. Buday Árpád.

A VATIKÁNBAN MŰKÖDŐ TUDOMÁNYOS AKADÉMIAK MUNKÁSSÁGA.

December 16-án adták át ünnepélyesen a vatikáni kertekben álló, „Casina Pio IV” név alatt ismert remek kicsi palotát a *Pont. Accademia dei Nuovi Lincei* tudományos céljainak és nyitották meg egyben az akadémiai évet. Az *Accademia dei Lincei*-t egy fiatal római herceg, Cesi Frigyes (szül. 1585. megh. 1620) alapította Rómában. Titkos irodalmi szövetség (lince = hiuz) volt azzal a céllal, hogy az irodalmat és tudományt szabadon művelje és gyakoroljon kritikát fölötte. A szövetségnek nagyon viszontagságos volt az élete: háromszor szűnt meg, háromszor kelt új életre. Alapítója halálával lehanyatlott, a XVII. század közepén betiltották, XIV. Benedek 1740-ben új életre keltette *Nuovi Lincei* név alatt. Az új Akadémia nem élte túl második alapítóját. Scarpellini 1794-ben újból megszervezi és Caetani herceg saját palotájában nyújt számára otthont. Bizonytalan léte mellett is megmérhetetlen szolgálatot tett a tudománynak és a mellett, hogy a világ tudományos akadémiai között korra nézve a legelső, a legnevesebb tudósokat (Porta, Galileo Galilei, Colonna stb.) nevezhette tagjainak. Véglegesen biztosította fennállását 1847-ben IX. Pius pápa, aki a „*Nuovi Lincei*” mellé a „*Pontificio*” jelzöt is felvette a címbe. 1870-ben az akadémikusok egy része kivált és kir. tudósasággá alakulva működik Rómában a Corsini-palotában. A megmaradt tagok tovább dolgoztak a régi tudományos Akadémiában és most a tudós XI. Pius pápa bőkezűségéből művészi szempontból is remek szép otthonhoz jutottak. Ott van a Casina Pio IV. tőszomszédságában a híres vatikáni könyvtár és levéltár, ott van mellette a világhírűvé lett *Specola Vaticana*, a Vatikáni csillagvizsgáló intézet és ott áll mellette XI. Pius rajongó tudományszeretete: ily auspiciumok mellett nyílt meg új tudományos munkásságra az ősi *Pont. Accademia dei Lincei*. — A megnyitón Gianfranceschi elnök számolt be az akadémia múlt évi működéséről. Van az akadémianak 38 rendes és 72 levelező tagja, még pedig a világ minden részéből. Jelenleg 194 tudományos intézettel és akadémiával áll élénk érintkezésben. Tudományos kiadásainak évfolyama a 76-ik. Tudományos közleményeinek a nyelve: latin, olasz, francia, angol, spanyol és német. Pasteur emlékére ápr. 26-tól május 2-ig tudományos hetet tartott, melyen a világ minden részéből jelentek meg tagok. Küldöttségileg részt vett a Pasteur emlékére rendezett párisi és strassburgi ünnepeken. Miután az elnök még megemlékezett az akadémia elhunyt tagjairól, Anile tanár bemutatta Prof. Caronia munkáját; „*Etiologia della scarlattina e del morbillo*”, (A skarlát és kanyaró betegség oktana.) Gemelli beszámolt a „*psicologia sperimentale e di biologia*” (kísérleti lélektan és a biologia) terén végzett kutatásairól. (Mi-

lanoi egyetemen 1921—23.) Hagen fényképekkel ismertette a „nebulose lucenti” egy jellegzetes típusát. Luigioni „Anomalia riscontrata in un Orycks naosicorni” címmel tartott előadást. Martinelli közölte megfigyeléseit „Su Eccezionali depressioni barometriche sull’ Italia”. Ismertette még tanulmányait: „L’ eguazione Cancani-Kövesligethy e la determinazione delle profondità ipocenirali” és az olasz földrengésekről készített katalógusát. Prof. Inglada Madridból néhány értékes sismologiai megfigyelést ismertetett. Palazzo bemutatta az eritreai tartományokban végzett kutatásait a földi magnetizmusról. Zanon témája: „L’apparato boccale dell’ Epicometis sgualida” és „Contributo allo studio della fauna della Cirenaica”. De Sanctis tárgya: „Prodotto delle cifre significative dei numeri”. A titkár végül felsorolta a beküldött egyéb dolgozatokat. Munkát küldött Antonelli, Corbière, Agamennone, Pardo, Kociemski, Gandolfi, Fouvel, Wasmann, Navas stb. — Az akadémia díszülésén mindvégig jelen volt XI. Pius is.

Dr. Hirschler József.

A FRANCIA TUDOMÁNYOS AKADÉMIA ÁLTAL 1923-BAN MEGJUTALMAZOTT MŰVEK.

Előttünk fekszik a francia tudományos Akadémiától 1923-ban jutalomban részesült művek jegyzéke. Érdekes jelenség, hogy a pályadíjat és kitüntetést nyert munkák túlnyomó része vallásos tárgyú. Ilyenek: „Saint Jérôme” Cavallerától, aki a toulousi kath. intézet tanára. „Saint Francois de Sales, directeur d’ame” Vincenttől, aki az angersi kath. intézet tanára; „La renaissance catholique en France au XVII. siècle” Pruneltől, aki a párisi kath. intézet aligazgatója. Jutalomban részesült P. Rouet de Journal „Un college de Jesuites à St. Petersbourg (1800—1816)”, P. Bornichon „Histoire de la Compagnie de Jésus en France (1914—1915) c. munkájával. P. Gaston Sortais „La Philosophie moderne de Bacon à Leibnitz” c. művével. Fillion abbé „Vie de Notre Seigneur Jésus Christ” c. munkájával. Szerepelnek még a következő munkák: Thellier de Poncheville abbétól: „Futurs époux”, Grimaud abbétól: „De la methode d’influence de saint Francois de Sales”. A megjutalmazottak közül kitűnik Jacques Chevallier, ki Descartesről és Pascalról írt két munkát. Tizezer franc jutalmat kapott. Kitüntette az Akadémia a „Correspondant” két munkatársát, René Brancour és Alexandre Masseron írot, Joseph Louwyck, Olivier Brante, Jules Pravieux, Maurice Beaufreton regényírókat Leontine Zanta és Marie Fargues írónőket. A „Les Lettres” folyóirat munkatársai közül jutalmat kapott Paul Cazin „Mémoires de Jean-Chrysostome Pasek, gentilhomme polonais”. Henri

Ghéon „Pauvre sous l’escalier”, Martin Chauffier „La Fissure” c. munkájáért. A „Revue des Jeunes” két írója, Marie Fargues és Renée Zeller szintén kaptak jutalmat. A Tudományos Akadémia a külföldi francia írók közül is többet részesített jutalomban. Így jutalomban részesült a „Vers la croyance” c. munka, melynek szerzője a belga Paul Buysse abbé, a „Patience”, melynek szerzője a svájci Benjamin Vallotton. Québec és Montreal egyeteme a francia nyelv nagy jutalmát kapta.

dr. H. J.